УДК 349.3

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мельник В. П.,

доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», канд. юрид. наук

У системі декларованих в Україні реформ важливе місце посідає реформування соціально-правового статусу осіб з інвалідністю, ураховуючи сучасні тенденції розвитку громадянського суспільства, удосконалення соціального захисту, у тому числі посилення доступності, прозорості та доступності соціальних прав[1]. Доречно наголосити, що законодавче регулювання соціально-правового статусу осіб з інвалідністю є достатньо складним, суперечливим та недосконалим[2].

Прийнятий ще у 1991 році Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (ст. 1) передбачає, що особи з інвалідністю володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. При цьому центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації (незалежно від форми власності і господарювання, виду діяльності і галузевої належності), їх філії, відділення, представництва, що ведуть окремий облік результатів фінансової та господарської діяльності, банки та інші фінансові установи, а також представництва іноземних юридичних осіб (у тому числі міжнародних організацій), які використовують працю найманих працівників – громадян України, якщо інше не передбачено міжнаро-

---

[1] Іншин М. І., Сіроха Д. І. Соціальна держава: сутність і перспективи // Актуальні проблеми соціального права : зб. матеріалів учасників всеукр. соц. програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2014 р. / за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. О. Попелюшка. – К. : ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2015. – С. 17–18.

[2] Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21 берез. 1991 р. № 875-XII// Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – Ст. 252. Конвенція про права осіб з інвалідністю : конвенція ООН від 13 груд. 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 101. – Ст. 3496. Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї : Закон України від 16 груд. 2009 р. № 1767-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 9. – Ст. 77.

© Мельник В. П., 2017

дними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, фізичні особи, які використовують найману працю, залучають представників громадських організацій інвалідів до підготовки рішень, що стосуються прав та інтересів інвалідів. Незважаючи на конструктивний характер такого підходу, його соціально-гуманітарну спрямованість, питання щодо реалізації та гарантування прав осіб з інвалідністю залишається одним із найбільш важливих та складних, переважно через відсутність достатньої мотивації суспільства та держави щодо їх реалістичного забезпечення. Якщо проаналізувати інші положення вищезазначеного Закону (ст.ст.17 – 40), то вони визначають лише окремі механізми реалізації та гарантування прав осіб з інвалідністю (наприклад, у сфері зайнятості, освіти, охорони здоров'я тощо). До того ж його норми не ураховують міжнародних соціальних стандартів. Ратифікована Верховною Радою України ще 16.12.2009 р. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю повною мірою не імплементована у національне законодавство[1]. Насамперед, йдеться про Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». За таких обставин складно вести мову про доступність соціально-правового статусу осіб з інвалідністю.

Доречним буде наголосити, що соціально-правовий статус осіб з інвалідністю включає систему визначених нормами права прав та пов'язаних із ними гарантій, пільг осіб з інвалідністю, механізмів реалізації, правової охорони, а також їх обов'язків. З правової точки зору, соціально-правовий статус осіб з інвалідністю, по-перше, має за мету забезпечення доступу осіб з інвалідністю до усіх сфер суспільного життя; по-друге, включає систему прав та пов'язані з ними гарантії та пільги; по-третє, характеризується вичерпним переліком обов'язків; по-четверте, характеризується системою механізмів правової охорони та захисту прав осіб з інвалідністю. Разом із тим в умовах сьогодення його можна характеризувати як достатньо вразливе правове явище з огляду на наступні чинники: 1) невідповідність тенденціям розвитку безбар'єрного суспільства та держави; 2) відсутність належного рівня врахування міжнародних соціальних стандартів; 3) наявність суперечливого законодавства з питань прав осіб з інвалідністю; 4) наявність непрозорої та недоступної системи прав осіб з інвалідністю, у тому числі їх гарантій та пільг; 5) відсутність чіткої системи обов'язків осіб з інвалідністю; 6) відсутність чітких, дієвих та прозорих механізмів реалізації та гарантування прав осіб з інвалідністю; 7) відсутність ме-

[1] Костюк В. Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі національного законодавства України // Конвенція ООН про права інвалідів: чотири роки практичної дії : матеріали всеукр. конф. ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій», м. Острог, 20–21 верес. 2013 р. / за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. О. Попелюшка. – К. : ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2014. – С. 24–25.

ханізмів правової охорони та захисту прав осіб з інвалідністю; 8) недосконалість державного нагляду та громадського контролю.

Перспективними напрямами удосконалення соціально-правового статусу осіб з інвалідністю є наступні: 1) формування національної стратегії розвитку соціального захисту осіб з інвалідністю; 2) посилення взаємної координації та активізації позиції держави та інститутів громадянського суспільства з питань прав осіб з інвалідністю; 3) формування дієвої та доступної моделі соціально-правового статусу осіб з інвалідністю, виходячи із міжнародних соціальних стандартів, зарубіжного та національного досвіду; 4) розроблення проекту Кодексу про права осіб з інвалідністю, його міжнародне та громадське обговорення, проведення відповідних експертиз; 5) ухвалення Кодексу про права осіб з інвалідністю, запровадження постійного моніторингу за дотриманням прав осіб з інвалідністю; 6) забезпечення дієвого нагляду та контролю за дотриманням прав осіб з інвалідністю.